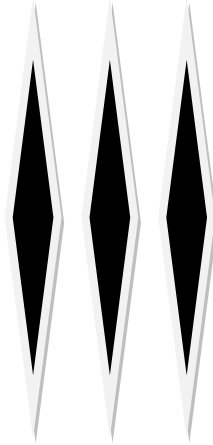

गाउँसभावाट स्वीकृत मिति : २०७५/१०/०७

कैलारी गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय
हसुलिया, कैलाली

कैलारी गाउँपालिकाको स्थानीय कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन ऐन
२०७५

कैलारी गाउँपालिकाको स्थानीय कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन ऐन, २०७५

प्रस्तावना:

कैलारी गाउँपालिकाको क्षेत्र भित्रको कृषिको व्यवसायीकरण गर्न, कृषि व्यवसायको प्रवर्द्धन एवं व्यवस्थापन गर्न, कृषक एवं कृषि व्यवसायी बिच आपसी सम्बन्ध सुदृढ गर्न तथा कृषि करारका माध्यमबाट उत्पादन बढाउन र बजारीकरणद्वारा व्यवसायिक रुपमा समग्र कृषि विकासका लागि आवश्यक कानूनी व्यवस्था गर्न बाञ्छनीय भएकोले कैलारी गाउँपालिकाकाले नेपालको संविधानको धारा २२६ र स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ को दफा १०२ तथा स्थानीय तहको कानून निमार्ण प्रकृया ऐन, २०७५ को दफा ३ को २ बमोजिम कैलारी गाउँपालिकाले नियम बनाएको छ ।

परिच्छेद -१ प्रारम्भिक

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ:

- (क) यस ऐनको नाम “कैलारी गाउँपालिका स्थानीय कृषि विकास प्रवर्द्धन ऐन, २०७५” रहेको छ ।
(ख) यो ऐन कैलारी गाउँ सभा अधिवेशनबाट पारित/स्वीकृत भएको मितिदेखि लागू हुनेछ ।

२. परिभाषा:विषय वा प्रसंगले अर्को अर्थ नलागेमा यस ऐनमा,

- (क) “**अध्यक्ष**” भन्नाले कैलारी गाउँपालिकाका अध्यक्षलाई सम्झनु पर्दछ ।
(ख) “**उत्पादक**” भन्नाले कृषि बस्तु उत्पादन गर्ने कृषक वा कृषि कम्पनी वा कृषि फार्म वा सहकारी उत्पादकलाई सम्झनु पर्दछ ।
(ग) “**एजेन्ट**” भन्नाले कृषि उद्यमी, व्यवसायी, कृषि बजार वा कृषिजन्य बस्तुहरुको कारोवार गर्ने दर्तावाला व्यक्ति सम्झनु पर्दछ र सो शब्दले सँगठित संस्थाको प्रतिनिधिलाई समेत जनाउँछ ।
(घ) “**कार्यालय**” भन्नाले कैलारी गाउँकार्यपालिकाको कार्यालयलाई सम्झनु पर्दछ ।
(ङ) “**कोष**” भन्नाले यस ऐनको दफा १० बमोजिम स्थापित भएको कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन कोषलाई सम्झनु पर्दछ ।
(च) “**कृषक**” भन्नाले यस ऐनको प्रयोजनका लागि कसैको जग्गा करारमा लिई वा आफ्नै जग्गामा व्यवसायिक कृषि खेती गर्ने कृषक, कृषक समुह, कृषि व्यवसायी, कृषि फार्म र कृषि सहकारी समेतलाई सम्झनु पर्दछ ।
(छ) “**कृषि**” भन्नाले अनुसुची (१) मा उल्लेख भए बमोजिमका विषयसँग सम्बन्धित कृषिलाई सम्झनु पर्दछ र सो शब्दले व्यवसायिक कृषिलाई समेत जनाउँछ ।
(ज) “**कृषि फार्म**” भन्नाले व्यवसायिक प्रयोजनका लागि अनुसुची (१) बमोजिमका बाली उत्पादनका लागि संचालन गरिएका फार्मलाई सम्झनु पर्दछ ।
(झ) “**कृषि बजार**” भन्नाले कृषि उपजको ग्रेडिग, प्याँकेजिङ्ग, ढुवानी, भण्डारण, वितरण तथा कृषि उपजको विक्रि वितरण गर्ने कृषि बजार सम्झनु पर्दछ ।
(ञ) “**कृषि बस्तु**” भन्नाले कृषिकले कुनै बोट विरुवा वा जिवजन्तुबाट उत्पादन गरेको उपभोग्य कृषि बस्तु सम्झनु पर्दछ ।
(ट) “**कृषि व्यवसाय**” भन्नाले देहायका व्यवसाय सम्झनु पर्दछ ।
१. व्यवसायिक उद्देश्यले गरिने कृषि वाली वा बस्तुको उत्पादन
२. कृषिजन्य बस्तुको प्रसोधन
३. कृषि उपजको व्यापार
४. कृषि उत्पादनका लागि प्रयोग हुने रासायनिक वा प्राङ्गारीकमल उत्पादन, भण्डार तथा वितरण

५. कृषि उत्पादनका लागि प्रयोग हुने विउ,वेर्ना,नश्ल र भुर्राको उत्पादन, परामर्श सेवा, भण्डार तथा वितरण
६. कृषिमा प्रयोग हुने औषधी एवं विषादीको उत्पादन, परामर्श, भण्डारण तथा बिक्रि व्यवसाय
- (ठ) “खुद्रा बजार” भन्नाले कुनै बिक्रेताले उपभोक्तालाई बिक्रि गर्ने खुद्रा बजारलाई सम्झनु पर्दछ ।
- (ड) “गाउँपालिका” भन्नाले कैलारी गाउँपालिका सम्झनु पर्दछ ।
- (ढ) “तोकिएको वा तोकिए बमोजिम” भन्नाले यस ऐन बमोजिम बनेको नियमावलीमा तोकिएको वा तोकिए बमोजिम सम्झनु पर्दछ ।
- (ण) “थोक बजार” भन्नाले कुनै उत्पादक वा बिक्रेताले अर्को बिक्रेतालाई कृषि वितरण गर्ने स्थलको थोक बजार सम्झनु पर्दछ ।
- (त) “प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत” भन्नाले कैलारी गाउँपालिकाका प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत सम्झनु पर्दछ ।
- (थ) “बिक्रेता ” भन्नाले कृषि बस्तुहरुको बिक्रि वितरण गर्ने व्यापारी,कृषक,कृषक समुह, कृषि फर्म, सहकारी संस्था, कम्पनी, वा एजेन्ट बिक्रेतालाई सम्झनु पर्दछ ।
- (द) “मन्त्रालय” भन्नाले संघ तथा प्रदेशको कृषि क्षेत्र हेर्ने मन्त्रालयलाई सम्झनु पर्दछ ।
- (ध) “व्यवसायिक कृषि करार” भन्नाले व्यवसायीक कृषि खेती वा कृषि फर्मको संचालन, कृषि बस्तुको व्यवसायिक उत्पादन, खरिद, बिक्रि, सञ्चय र बजारीकरण गर्न वा कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन गर्न दुई वा दुई भन्दा बढी पक्ष बिच भएको सम्झौता वा व्यवसायीक कृषि करारलाई सम्झनु पर्दछ । यस शब्दले व्यवसायिक कृषि प्रयोजनका लागि व्यक्तिगत वा संस्थागत रुपमा लिजमा लिन दिन वा कृषिजन्य उद्योगका लागि कृषि बस्तु वा वालीको उत्पादन वा आपूर्ति गर्न दुई वा दुई भन्दा बढी पक्ष बिच क्षेत्रफल,परिमाण,मूल्य र गुणस्तरका आधारमा भएको करारलाई समेत जनाउँछ ।
- (न) “वडा” भन्नाले कैलारी गाउँपालिकाका वडा सम्झनु पर्दछ ।
- (प) “समिति” भन्नाले यस ऐनको दफा ५ बमोजिम गठन भएको कृषि बजार सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समिति सम्झनु पर्दछ ।
- (फ) “सभा” भन्नाले कैलारी गाउँपालिकाको गाउँ सभालाई सम्झनु पर्दछ ।
- (ब) “संकलन केन्द्र” भन्नाले कृषकहरुले दोस्रो बजारमा बिक्रि गर्ने उद्देश्यले कृषि उपज संकलन गरेर बिक्रेतालाई बिक्रि गर्ने संकलन केन्द्रलाई सम्झनु पर्दछ ।
- (भ) “हाट बजार” भन्नाले कृषि उपज लगायत अन्य स्थानीय उत्पादन बिक्रि गर्ने उद्देश्यले स्थानीय तहबाट स्वीकृती लिई संचालन भएको हाट बजारलाई सम्झनु पर्दछ ।

परिच्छेद-२

कृषि बजार सम्बन्धि व्यवस्था

३. कृषि बजारको स्थापना :१) गाउँपालिकाकाले आफ्नो क्षेत्रभित्रको कुनै पनि स्थानमा कृषि बजारको स्थापना गर्न सक्नेछ ।
- २) कृषि सम्बन्धि सहकारी वा कृषि सम्बन्धि व्यवसायिक संस्थाले सम्बन्धित गाउँपालिकाको अनुमती लिई कृषि बजारको स्थापना गर्न सक्नेछ ।
४. कृषि बजारको वर्गिकरण : यस ऐनको दफा ३ बमोजिम स्थापना हुने कृषि बजारको वर्गिकरण देहाय बमोजिमको हुनेछ :
- (क) थोक बजार
- (ख) खुद्रा बजार
- (ग) हाट बजार
- (घ) संकलन केन्द्र

- (२) उपदफा (१) बमोजिमको बजार संचालन वाफत लागने शुल्क सभाले तोके बमोजिम हुनेछ ।
 (३) बजार संचालन सम्बन्धि अन्य व्यवस्था कार्यपालिकाले तोके बमोजिम हुनेछ ।

५. **कृषि बजार संचालन तथा व्यवस्थापन समिति** : (१) यस ऐनको दफा (३) बमोजिम स्थापना भएको कृषि बजारको संचालन तथा व्यवस्थापन गर्नका लागि कृषि बजार संचालन तथा व्यवस्थापन समिति रहनेछ ।
 (२) कृषि बजार संचालन तथा व्यवस्थापन समिति सम्बन्धि अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ,

परिच्छेद -३

कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन सम्बन्धि व्यवस्था

६. **स्थानीय कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन समिति** (१) कृषि क्षेत्रको समग्र विकास तथा प्रवर्द्धन लगायतका कार्य गर्न कैलारी गाउँपालिकामा एक स्थानीय कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन समिति रहनेछ ।
 (२) उपदफा (१) बमोजिमको समितिमा देहाय बमोजिमका सदस्यहरु रहनेछन ।
(क) गाउँपालिका अध्यक्ष	-अध्यक्ष
(ख) कृषि शाखा हेर्ने कार्यपालिका सदस्य	-सदस्य
(ग) प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत	-सदस्य
(घ) गाउँ खाद्य सुरक्षा समितिको संयोजक	-सदस्य
(ङ) समितिले मनोनयन गरेको बिज्ञ सदस्य एक जना	-सदस्य
(च) समितिले मनोनयन गरेको व्यवसायिक किसान मध्ये एक जना	-सदस्य
(छ) गाउँपालिकाको कृषि शाखा प्रमुख	-सदस्य सचिव
- (३) समितिले सम्बन्धित क्षेत्रका विशेषज्ञ तथा अन्य व्यक्तिलाई समितिको बैठकमा आमन्त्रण गर्न सक्नेछ।
 (४) समितिको बैठक सम्बन्धि कार्यविधि समिति आफैले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।
 (५) समितिले यस ऐनको उद्देश्य कार्यान्वयन गर्न आवश्यकता अनुसार विभिन्न उपसमितिहरु गठन गर्न सक्नेछ ।
 (६) समितिको सचिवालय गाउँपालिकाको कृषि शाखामा रहनेछ ।
७. **समितिको काम कर्तव्य र अधिकार** : यस ऐनमा अन्यत्र व्यवस्था भएदेखी बाहेक समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ ।
(क) स्थानीय स्तरमा कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन गर्न आवश्यक नीति तथा योजना तर्जुमा गर्ने ।
(ख) कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन गर्न संघीय तथा प्रादेशीक निकायसँग समन्वय गर्ने ।
(ग) कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन गर्ने सम्बन्धमा आवश्यक कार्य गर्ने ।
(घ) कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन गर्ने सम्बन्धमा कार्यक्रम संचालन गर्ने ।
(ङ) कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन गर्न आवश्यक पर्ने सीप, प्रविधि, तथा अन्य बिषयको उचित व्यवस्था गर्ने प्रवर्द्धनात्मक कार्यहरु गर्ने ।
(च) कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन कोष संचालन गर्ने ।
(छ) तोकिए बमोजिम अन्य आवश्यक कार्यहरु गर्ने ।
८. **कृषि व्यवसायलाई सुबिधा दिने** : (१) गाउँपालिकाले कृषि व्यवसायका लागि देहाय बमोजिम छुट तथा सेवा सुबिधाहरु दिन सक्नेछ ।
(क) स्थानीय कर निकाशी शुल्क

- (ख) कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन सम्बन्धि प्रविधि प्रयोग र विस्तारमा अनुदान जस्तै : ढुवानी साधन, यान्त्रिक उपकरण आदी
- (२) उपदफा (१) बमोजिम दिईने छुट तथा सुविधाहरु तोकेए बमोजिम हुनेछन ।
- (३) उपदफा (१) बमोजिम दिईने सुविधाको अतिरिक्त सुविधाहरु समितिको सिफारिसमा कार्यालयले तोके बमोजिम हुनेछ ।

- ९. कृषि ऋण:** (१) कुनै पनि बैंक वा वित्तिय संस्थाले सो संस्थाको नियम बमोजिम कृषि ऋण उपलब्ध गराउन सक्नेछ ।
- (२) प्रचलित नेपालको कानूनमा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि यस ऐन बमोजिम व्यवसायिक कृषि करार सम्बन्धि सम्झौतालाई धितोका रूपमा स्वीकार गरी कुनै बैंक वा वित्तिय संस्थाले दफा (१) बमोजिमको ऋण उपलब्ध गराउन सक्नेछ ।
 - (३) उपदफा (२) बमोजिम उपलब्ध गराउने ऋणलाई सरकारको अति प्राथमिकता क्षेत्रमा कर्जा लगानी गरेको सरह मानी सो वाफत उक्त बैंक वा वित्तिय संस्थाले पाउने सेवा सुविधा समेत पाउन सक्नेछ ।
 - (४) कुनै बैंक वा वित्तिय संस्थाले उपदफा (२) बमोजिम गरेका लगानी उठ्न नसक्ने भई अपलेखन गर्नु पर्ने भएमा सो अपलेखन गरेको वर्षको खुद कर योग्य आयबाट सो बराबरको रकम घटाउन सक्नेछ ।

परिच्छेद -४

कोष स्थापना तथा संचालन

- १०. कोषको स्थापना :** (१) कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन गर्नका लागि एक छुट्टै कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन कोषको स्थापना गरिनेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिमको कोषमा देहायका रकमहरु सहनेछन :
 - (क) संघीय तथा प्रादेशिक सरकारबाट प्राप्त रकम
 - (ख) गाउँपालिकाबाट प्राप्त रकम
 - (ग) विदेशी सरकार, विभिन्न राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय संघ संस्थाहरुसँग सम्झौता गरी स्थानीय तहमा विनियोजित रकम वाफत प्राप्त रकम
 - (घ) अन्य कुनै श्रोतबाट प्राप्त रकम
 - (३) उपदफा (२) को खण्ड (ग) बमोजिमको रकम प्राप्त गर्नु अघि संघीय अर्थ मन्त्रालयको स्वीकृती लिनु पर्नेछ ।
- ११. कोषको संचालन :** (१) गाउँपालिकाको नीति, कानून तथा निर्देशन बमोजिम कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन गर्नका लागि कोषको रकम खर्च गरिनेछ ।
- (२) कोषको सचिवालय गाउँपालिकाको कृषि शाखामा रहनेछ ।
- १२. कोषको संचालन सम्बन्धि व्यवस्था** (१) समितिबाट गरिने सम्पूर्ण खर्च दफा १० बमोजिमको कोषबाट तोकेए बमोजिम व्यहोरिनेछ ।:
- (२) समितिको कोषमा रहेको रकम समितिले प्रचलित कानून बमोजिम कुनै बैंकमा खाता खोली जम्मा गर्नेछ ।
 - (३) समितिको कोष संचालन समितिका अध्यक्ष वा सदस्य सचिव र लेखा प्रमुखको संयुक्त दस्खतबाट संचालन हुनेछ ।
 - (४) कोषको संचालन सम्बन्धि अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।
- १३. लेखा र लेखा परिक्षण** (१) कोषको आय व्ययको लेखा प्रचलित कानून बमोजिम राख्नु पर्नेछ

(२) कोषको लेखा परिक्षण महालेखा परिक्षकबाट हुनेछ ।

परिच्छेद -५

व्यवसायिक कृषि करार

१४. व्यवसायिक कृषि करार गर्न सकिने : (१) यस ऐन बमोजिम कृषि व्यवसायको प्रवर्द्धन गर्न दुई वा दुई भन्दा बढी पक्ष बिच व्यवसायिक कृषि करार गर्न सकिनेछ ।
(२) उपदफा (१) बमोजिम करार गर्दा प्रचलित नेपालको कानूनको अधिनमा रही पक्षहरुको आपसी सहमतीमा बिद्युतीय प्रणालीको माध्यमबाट समेत गर्न सकिनेछ ।
(३) उपदफा (२) बमोजिमको करार गर्दा अपनाउनु पर्ने प्रकृया तोकेए बमोजिम हुनेछ ।
१५. जग्गा तथा भौतिक साधन उपलब्ध गराउन सकिने : कुनै व्यक्ति, संस्था वा निकायले कृषि व्यवसाय गर्ने प्रयोजनका लागि व्यक्ति, कृषि फर्म वा व्यवसायी, कृषक समुह वा त्यस्ता कृषक समुह मिलेर बनेको समिति, सहकारीलाई जग्गा तथा भौतिक सम्पत्ति करार गरी उपलब्ध गराउन सक्नेछ ।
१६. जग्गा तथा भौतिक साधन माग गर्न सक्ने : (१) कुनै कृषक वा कृषि व्यवसायीले व्यवसायीक रुपमा कृषि सम्बन्धि कार्य गर्नका लागि प्रचलित कानूनको प्रतिकूल नहुने गरी करार बमोजिम जग्गा तथा भौतिक साधन प्राप्त गर्न दफा (१५) बमोजिमका व्यक्ति वा निकायसँग माग गर्न सक्नेछ ।
(२) उपदफा (१) बमोजिम जग्गा तथा भौतिक सामग्री माग भई आएमा निश्चित अबधि तोक्री प्रचलित कानून बमोजिम सम्बन्धित निकायले करारमा जग्गा तथा भौतिक साधन उपलब्ध गराउन सक्नेछ ।
(३) जग्गा तथा भौतिक साधन उपलब्ध गराउने सम्बन्धि प्रकृया तथा अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।
(४) खेती नगरी लगातार २ वर्ष सम्म बाँझो रहेको कृषि योग्य जमिन नेपाल सरकारले तोकिए बमोजिम कृषि प्रयोजनका लागि प्रयोगमा ल्याउन सक्नेछ ।
१७. स्वामित्व हस्तान्तरण नहुने : यस ऐनको दफा १५ बमोजिम कुनै जग्गा वा भौतिक साधन उपलब्ध गराएको अवस्थामा करार गरेको वा लिजमा लिएका कारणले मात्र जग्गा वा भौतिक साधनमा करारका पक्षको स्वामित्व हस्तान्तरण हुनेछैन ।
१८. पुनः करार गर्न नहुने : यस ऐन बमोजिम करार गर्ने पक्षले दोस्रो पक्षको सहमती नलिई सोही विषयमा तेस्रो पक्षसँग पुनः करार गर्न पाउने छैन ।
१९. व्यवसायिक करारका विषय बस्तुहरु : (१) यस ऐन बमोजिम कृषि करार गर्दा करारको प्रकृति र अवस्था अनुरूप अनुसुची (२) मा उल्लेख भए बमोजिम हुनेछ ।
(२) यस ऐनको प्रतिकूल नहुने गरी पक्षहरुको सहमतीमा उपदफा (१) मा उल्लेखित विषय बाहेकका अन्य विषय बस्तुहरु समेत व्यवसायिक कृषि करारमा समावेश गर्न सकिनेछ ।
२०. व्यवसायिक करारका पक्षहरुको दायित्व : (१) यस ऐनको दफा (१५) वा (१६) बमोजिम कृषि व्यवसाय संचालन गर्न लिएको जग्गा तथा भौतिक साधनमा पक्षहरुको दायित्व यस ऐनमा उल्लेख भएका अत्तरिक्त अन्य दायित्व करारमा तोकिए बमोजिम हुनेछ ।
(२) कृषि बस्तुको परिमाण वा क्षेत्र तोक्री गरिने व्यवसायमा पक्षहरुको दायित्व पक्षहरु बिच करार भएकोमा यस ऐनमा उल्लेख भएका अत्तरिक्त अन्य कुराहरु करारमा उल्लेख भए बमोजिम हुनेछ ।
(३) व्यवसायीक कृषि करार गर्ने पक्षहरुले कृषि करार प्रयोजनका लागि कृषि उत्पादन सामग्री, प्रबिधि र ऋण वा अन्य सहायता आफै बित्तिय संस्थाहरु मार्फत तोकिएका शर्तहरुको आधारमा उपलब्ध गराउने गरी आ-आफ्नो दायित्व निर्धारण गर्न सक्नेछन ।
(४) व्यवसायिक कृषि करार गर्ने पक्षहरुले प्रचलित कानूनको प्रतिकूल नहुने गरी गर्नु पर्नेछ ।

- २१. करार पुरा गर्नु पर्ने समय र तरिका :** (१) यस ऐन बमोजिम कृषि करार गर्दा करारको प्रकृति र अवस्था अनुरूप अनुसूची (२) मा उल्लेख भए बमोजिम हुनेछ ।
 (२) यस ऐनको प्रतिकुल नहुने गरी पक्षहरूको सहमतीमा उपदफा (१) मा उल्लेखित विषय बाहेकका अन्य अन्य विषय बस्तुहरू समेत व्यवसायिक कृषि करारमा समावेश गर्न सकिनेछ ।
 (३) उपदफा (२) मा लेखिएको अवस्थामा बाहेक करारमा करार पुरा गर्ने समय र तरिका उल्लेख नभएमा उचित समयभित्र उपयुक्त तरिका अपनाई पुरा गर्नु पर्नेछ ।
- २२. करार पुरा गर्ने स्थान :** (१) करार बमोजिम काम पुरा गर्न कुनै निश्चित स्थान तोकिएको रहेछ भने सो काम सोही स्थानमा पुरा गर्नु पर्नेछ ।
 (२) करार बमोजिम कुनै एक पक्षले अर्को पक्षलाई कुनै मालसमान दिने वा बुझाउने स्थान करारमा तोकिएको रहेछ भने सोही स्थानमा दिनु वा बुझाउनु पर्दछ ।
 (३) करार बमोजिम काम गर्ने निश्चित स्थान नतोकिएको तर सो काम कुनै खास स्थानमा मात्र गर्न सकिने वा चलन व्यवहार वा सो कामको प्रकृति अनुसार कुनै खास स्थानमा मात्र गर्नु किसिमको रहेछ भने सो काम साही स्थानमा गर्ने गरी करार भएको मानिनेछ ।
 (४) उपदफा (२) र (३) मा लेखिए देखी बाहेक अन्य अवस्थामा करार बमोजिम काम गर्ने स्थान करारमा उल्लेख भएको रहनेछ भने करार बमोजिम काम गर्ने पक्षले अर्को पक्षलाई मनासीव माफिकको स्थान तोकि दिन सुचना गर्नु पर्दछ र अर्को पक्षले पनि सो काम गर्नका लागि मनासीव माफिकको स्थान तोकिदिनु पर्नेछ ।
- २३. करार पुरा गर्नु नपर्ने अवस्था :** देहायको अवस्थामा करार बमोजिम काम गर्न आवश्यक पर्ने छैन ।
 (१) करारको एक पक्षले अर्को पक्षलाई करार बमोजिमको दायित्व पुरा गर्नु नपर्ने गरी छुट दिएको ।
 (२) बदर गराउन सकिने करार बदर गराउन पाउने पक्षले बदर गराएमा ।
 (३) अर्को पक्षले करार उल्लघन गरेको कारणबाट करारको परिपालना हुन नसक्ने भएमा ।
 (४) यस ऐनको कुनै व्यवस्था बमोजिम करार बमोजिमको काम गर्नु नपर्ने भएमा ।
 (५) करार गर्दाको परिस्थितीमा आधारभुत परिवर्तन भै करार परिपालना गर्न असम्भव भएमा ।
- २४. करार दर्ता गर्नु पर्ने :** (१) यस ऐन अर्न्तगत सम्पन्न गरिएका करारहरू सम्झौता भएको मितिले ३५ दिन भित्र कैलारी गाउँपालिकामा दर्ता गराउनु पर्नेछ ।
 (२) उपदफा (१) बमोजिम करार दर्ता गर्दा तोकिए बमोजिमको दस्तुर लाग्नेछ ।
 (३) दर्ता नगरिएको करारको आधारमा नेपाल सरकार वा अन्य निकायले दिने सुविधा वा सहूलियत दिने प्रयोजनका लागि मान्यता प्राप्त गर्ने छैन ।
 (४) उपदफा (१) बमोजिम भएको करारको अधिकारिक प्रति गाउँपालिकाको तोकिएको प्रतिनिधिले / अधिकारीले अनिवार्य रूपमा राख्नु पर्नेछ ।
 (५) उपदफा (१) बमोजिमको करार दर्ता गर्न दुवै पक्षहरू स्वयम वा उनीहरूको कानून बमोजिमका प्रतिनिधि उपस्थित हुनु पर्नेछ ।
 (६) गाउँपालिकाकाले कुनै व्यवसायी वा कृषकले कृषि करार दर्ता गर्न ल्याएमा दर्ता गर्ने अधिकारीले यस ऐन बमोजिम उल्लेख हुनुपर्ने कुनै कुरा उल्लेख नभएको वा अनुचित प्रावधान उल्लेख भएकोमा सोको परिमार्जन गरेर मात्र दर्ता गर्न आदेश दिन सक्नेछ ।
 (७) उपदफा (६) बमोजिम दिईएको आदेश करारका पक्षहरूले पालना गर्नुपर्नेछ ।

परिच्छेद -६
विवादको समाधान

- २५. विवादको समाधान :** (१) यस ऐन अन्तर्गत गरिएका कृषि करारको कार्यान्वयन सम्बन्धमा कुनै विवाद उत्पन्न भएमा त्यस्ता विवादहरू पक्षले आपसी वार्ताबाट समाधान गर्न सक्नेछन ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम वार्ताबाट विवाद समाधान हुन नसकेमा पक्षहरूले प्रचलित कानून बमोजिम स्थानीय न्यायिक समितिमा निवेदन दिनु पर्नेछ ।
- (३) उपदफा (२) बमोजिम निवेदन पर्न आएमा स्थानीय न्यायिक समितिले ३५ दिन मेलमिलापको माध्यमबाट विवादको टुंगो लगाउनु पर्नेछ ।
- (४) उपदफा (३) बमोजिम भएको विवादको टुंगो उपर चित नबुझे त्यस्ता पक्षले स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ बमोजिम ३५ दिन भित्र सम्बन्धित जिल्ला अदालतमा पुनरावेदन गर्न सक्नेछ ।
- (५) उपदफा (३) बमोजिम मेलमिलापबाट विवाद समाधान हुन नसकेमा पक्षहरूले प्रचलित कानून बमोजिम मध्यस्ता सम्बन्धि कारवाही अगाडी बढाउन समेत सक्नेछन ।
- (६) मध्यस्ता सम्बन्धि कारवाही अगाडी बढाउदा मध्यस्थकर्ताको नाम करारमा नै उल्लेख भएकोमा सोही बमोजिम हुनेछ ।
- (७) उदफा (६) बमोजिम करारमा नाम उल्लेख नभएकोमा पक्षहरूका प्रतिनिधि, स्थानीय तहका प्रतिनिधि वा स्थानीय तहबाट तोकिएका विषयविज्ञ वा मेलमिलापकर्ता सहितको मध्यस्ता समितिको गठन गरिनेछ ।
- (८) उपदफा (७) बमोजिम मध्यस्ता चयनका लागि दुवै पक्षहरूबाट अनुरोध भई आएमा सम्बन्धित व्यक्ति वा कार्यालयले अनिवार्य रूपमा ७ दिन भित्रमा लिखित सहमति वा असहमती दिनु पर्नेछ ।
- (९) मध्यस्थता समितिले उजुरी परेको ७ दिनभित्र वार्ताद्वारा विवादको समाधान गर्नु पर्नेछ ।
- (१०) उपदफा (९) बमोजिम विवाद समाधान हुन नसकेमा सम्बन्धित पक्षलाई उजुरी उपर ७ दिनको म्याद दिई प्रतिवाद गर्ने मौका दिनु पर्नेछ ।
- (११) उपदफा (१०) बमोजिमको समयभित्र सम्बन्धित पक्षले प्रतिवाद गरी वा नगरी बसेमा सो व्यहोरा उल्लेख गरी मध्यस्थता समितिले थप ७ दिनभित्रमा निर्णय लिनु पर्नेछ ।
- (१२) उपदफा (११) बमोजिम मध्यस्थता समितिद्वारा गरिएको निर्णय अन्तिम हुनेछ ।
- (१३) यस ऐन बमोजिम मध्यस्थता समितिले गरेको निर्णय उपर चित नबुझे पक्षले मध्यस्थता ऐन, २०५५ को म्याद भित्रै सम्बन्धित उच्च अदालतमा निवेदन दिन सक्नेछ ।
- (१४) मध्यस्थता समितिले अन्य कार्यविधि करारमा उल्लेख भएकोमा सोही बमोजिम र अन्यका हकमा मध्यस्ता समितिले तोके बमोजिम हुनेछ ।
- (१५) मध्यस्थकर्ताले पारिश्रमिक तथा सेवासुविधा पक्षहरूबाट लिन सक्नेछ ।
- २६. म्याद सम्बन्धमा :** यस ऐन बमोजिमको विवादमा पक्षको काबु बाहिरको परिस्थिती परी यस ऐनको दफा (२५) को उपदफा (१०) बमोजिमको म्याद गुज्रन गएमा एक पटकलाई बढीमा १५ दिन म्याद थाम्न पाउनेछ ।
- २७. म्याद थप समितिको निर्णय कार्यान्वयन :** (१) मध्यस्थता समितिको निर्णय भएको ७ दिनभित्रमा पक्षहरूले निर्णय कार्यान्वयन गर्नु पर्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम कुनै पक्षले निर्णय कार्यान्वयन नगरेमा त्यस्तो निर्णयको कार्यान्वयनमा जिल्ला प्रशासन कार्यालय र अन्य निकायको सहयोग लिन सक्नेछ ।

(३) उपदफा (२) बमोजिमको कार्यालयले निर्णय कार्यान्वयन गर्ने शिलशिलामा सम्बन्धित पक्षको सम्पत्ति वा कारोबार, बैंक खाता रोक्का राख्न, त्यस्तो सम्पत्ति वा कारोबार रोक्का राखेकैमा फुकुवा गर्न लेखि पठाउन सक्नेछ ।

(४) उपदफा(३) बमोजिम रोक्का वा फुकुवा दिन अनुरोध भई आएमा सम्बन्धित मालपोत कार्यालय, बैंक वा वित्तिय संस्थाले त्यस्तो सम्पत्ति वा कारोबारको रोक्का वा फुकुवा गर्नु पर्नेछ ।

(५) मध्यस्थता सम्बन्धि विषयमा यस ऐनमा उल्लेख भएका विषयका हकमा यसै ऐन बमोजिम र अन्य विषयका हकमा मध्यस्थता ऐन २०५५ बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद -७

विविध

२८. व्यवसाय दर्ता गर्नु पर्ने : (१) करार गरी कृषि व्यवसाय संचालन गर्न चाहने कृषक, कृषि फर्म वा एजेण्ट लगायतले दर्ता नगरी व्यवसाय संचालन गर्नु हुदैन ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम व्यवसाय दर्ता प्रमुख प्रशासकिय अधिकृतले गर्नेछ । निजले कम्तिमा अधिकृत स्तरको कुनै कर्मचारीलाई आवश्यकता अनुसार यस्ता करार दर्ता गर्ने अधिकार प्रत्यायोजन गर्न सक्नेछ ।

(३) व्यवसाय करार दर्ता तथा शुल्क लगायतका अन्य व्यवस्था कार्यपालिकाले निर्धारण गरे बमोजि हुनेछन ।

२९. क्षतीपूर्ति सम्बन्धि व्यवस्था : (१) करार कार्यान्वयनको सन्दर्भमा कुनै पक्षका काम कारवाहीबाट अर्को पक्षलाई क्षति पुग्न गएमा करारमा नै क्षतीपूर्तिको मात्रा तोकिएमा सोही बमोजिम र नतोकिएमा हकमा सम्झौताको प्रकृती, स्थलगत निरिक्षण, स्थानीय सर्जमिन, विशेषज्ञको राय, प्रचलित दरभाउ समेत बुझि सोको आधारमा मर्का पर्ने पक्षलाई मध्यस्ता समितिले क्षतीपूर्ति भराईदिने निर्णय गर्न सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि पक्षको काबु बाहिरको परिस्थितिले गर्दा करारको यथावत परिपालना हुन नसकेको अवस्थामा यस ऐन बमोजिमको दायित्व तिर्नु व्यहोनु पर्नेछैन । तर करार गर्दाको अवस्थामा पक्ष बिच कुनै लेनदेन भएको रहेछ भन्ने अवस्थामा हेरी मर्का पर्ने पक्षलाई लेनदेनको समान,वस्तु वा नगद फिर्ता दिनु पर्नेछ ।

३०. कारवाही चलाउने तथा दण्ड सजाय गर्ने अधिकारी : (१) यस ऐन बमोजिम दण्ड सजाय गर्ने वा क्षतीपूर्ति भराउने अधिकार स्थानीय न्यायिक समितिलाई हुनेछ ।

(२) यस ऐन बमोजिम कारवाही तथा सजाय हुने मद्धा अनुसंधान तथा तहकिकात गर्ने अधिकारीले सम्बन्धित सरकारी वकिलको कार्यालयको परामर्श तथा सहयोग लिन सक्नेछ ।

३१. दण्ड सजाय : (१) कसैले यस ऐनको देहाय बमोजिम कसुर गरेमा देहाय बमोजिमको सजाय हुनेछ ।

(क) दफा ३ र ४ विपरित कृषि बजार स्थापना र सञ्चालन गरेमा पच्चिस हजार देखी पचास हजार रुपैया सम्म

(ख) मानसीव कारण बेगर दफा (२८) को उपदफा (२) को कार्य नगरेमा वा गर्न ईन्कार गरेमा त्यस्तो कार्यालयको मूख्य भई काम गर्ने अधिकारी वा त्यस्तो कार्य कुनै अधिकारीलाई प्रत्यायोजन गरिएकोमा त्यस्तो जिम्मेवारी प्राप्त अधिकारीलाई पच्चिस हजार देखी पचास हजार रुपैयासम्म

(ग) दफा २९ बमोजिम क्षतीपूर्ति भर्नेआदेश दिएकोमा लापरवाही पूर्वक त्यस्तो क्षतीपूर्ति नदिएमा त्यस्तो अटेर गर्नेलाई पच्चिस हजार देखी पचास हजार रुपैयासम्म ।

(घ) यस ऐन वा यस ऐन अर्न्तगत बनेको नियमावली विपरित कुनै कार्य गरी त्यसबाट कसैको हानी नोक्सानी भएको रहेछ भने त्यस्तो हानी नोक्सानी निजबाट नै भराईनेछ ।

३२. **पुनरावेदन** : यस ऐनको दफा ३१ बमोजिम दिएको सजायमा चित्त नबुझ्ने पक्षले ३५ दिन भित्र सम्बन्धित जिल्ला अदालतमा पुनरावेदन दिन सक्नेछ ।
३३. **बिमा सम्बन्धि व्यवस्था** : (१) ऐन बमोजिम करार गरी गरिएको कृषि उपजको उत्पादनको सम्झौताको आधारमा बिमा समितिले तोकेको प्रकृया पुरा गरी त्यस्तो बीमा कार्य गर्ने अख्तियार पाएको बिमा कम्पनीले बिमा गर्नेछ ।
 (२) बीमा गर्ने प्रकृयाका सम्बन्धमा बीमा समितिले समय समयमा निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।
 (३) यस ऐन बमोजिम गरिने व्यवसायिक कृषि करार सम्बन्धित निकायमा दर्ता हुनसाथ सोही मितिबाट लागु हुने गरी सम्बन्धित बीमा कम्पनीले बिमा गर्न सक्नेछ ।
 (४) कुनै बीमा कम्पनीले व्यवसायिक कृषि करारको बीमा गर्दा तिर्नु पर्ने परेको क्षतीको अंक बराबर आफ्नो खुद करयोग्य आयबाट घटाउन पाउनेछ ।
३४. **प्रचलित कानून बमोजिम हुने** : यस ऐनमा लेखिएका विषयमा यसै ऐन बमोजिम र अन्य विषयमा प्रचलित कानून बमोजिम हुनेछ ।
३५. **बौद्धिक सम्पत्तिको संरक्षण गर्नु पर्ने** : यस ऐन बमोजिम कृषि व्यवसायको प्रवर्द्धन गर्दा वा व्यवसायिक कृषि करार गर्दा बौद्धिक सम्पत्ति, भौगोलिक परिचय तथा कृषक अधिकार समेतको संरक्षण हुने गरी गर्नु पर्नेछ ।
३६. **नियम बनाउन सक्ने** : यस ऐनको उद्देश्य कार्यान्वयन गर्न कार्यपालिकाले आवश्यक नियम, निर्देशिका, कार्यविधि बनाउन सक्नेछ ।
३७. **बचाउ** : यस ऐनको उद्देश्य तथा विषयक्षेत्रमा प्रचलित नेपाल कानून बमोजिम यस अधि भएका कार्यहरु यसै ऐन बमोजिम भएको मानिनेछ ।

अनुसुची १

दफा २ को खण्ड (छ) सँग सम्बन्धित

१. खाद्यन्न बाली
२. बागबानी जन्य : फलफुल, तरकारी, मसलाबाली, पुष्प
३. पशु पंक्षी
४. माछा, मासु, दुध, फुल, हाड, छाला, उन
५. च्याउ
६. मौरी रेशम
७. चिया, कफी, अलैची, सुपारी, घासेवाली
८. तेलहन, दलहन
९. कपास, जुट, उखु, रवरखेती, टिमु
१०. कृषि पर्यटन
११. कृषिका सवै उपक्षेत्रसँग सम्बद्ध उत्पादन र सो शब्दले औद्योगिक प्रयोजनमा हुने कृषि बस्तुहरु
१२. कृषि तथा पशुजन्य उत्पादनको प्रसोधन उद्योग
१३. कृषि तथा पशुजन्य उत्पादन सामाग्री (दाना, मलखाद्य, विषादी, औषधी) आदीको प्रसोधन उद्योग
१४. खेती प्रणालीमा समाविष्ट कृषि तथा पशुजन्य बस्तुहरु

अनुसुची २
दफा १९ सँग सम्बन्धित

१. करारका पक्षहरु
२. करार खेतीको क्षेत्र
३. जग्गा र भौतिक साधन
४. वस्तुको विवरण मात्रा
५. गुणस्तर
६. सम्झौताको अवधि
७. उत्पादन गरिने वस्तुको खरिद विक्रि मूल्य
८. भुक्तानीको प्रकृया
९. ढुवानीको दायित्व
१०. उत्पादन प्रकृया
११. अनुगमनका पक्षहरु
१२. काबु बाहिरको परिस्थितिबाट उत्पादनमा पर्न सक्ने असर र यसको दायित्व
१३. गुणस्तर निर्धारणका आधारहरु
१४. पक्षहरुले एक अर्कालाई उपलब्ध गराउने सेवा तथा सुविधाहरु
१५. करारको पालनामा बिवाद भएमा अपनाईने समाधानका उपाय जस्तै मेलमिलाप तथा मध्यस्थता
१६. कृषि उपजको मूल्य निर्धारण सम्बन्धि व्यवस्था